

שימו לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

היסטוריה

הוראות

א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.
יש לענות על שלוש שאלות – על שאלה אחת מן הפרק הראשון או מן הפרק השני, על שאלה אחת מן הפרק השלישי, ועל שאלה אחת נוספת מאחד הפרקים, לפי בחירתכם.

$$\left\{ \begin{array}{l} \text{פרק ראשון} \\ \text{א:} \\ \text{פרק שני} \end{array} \right. \quad \begin{array}{l} - \\ - \\ - \end{array} \quad \begin{array}{l} (33\frac{1}{3} \times 1) \\ 33\frac{1}{3} \\ 33\frac{1}{3} \end{array} \quad \begin{array}{l} \text{נקודות} \\ \text{נקודות} \\ \text{נקודות} \end{array}$$
$$\begin{array}{l} \text{פרק שלישי} \\ \text{שאלה נוספת לפי בחירתכם} \end{array} \quad \begin{array}{l} - \\ - \end{array} \quad \begin{array}{l} (33\frac{1}{3} \times 1) \\ 33\frac{1}{3} \end{array} \quad \begin{array}{l} \text{נקודות} \\ \text{נקודות} \end{array}$$
$$\text{סך הכול} \quad - \quad 100 \quad \text{נקודות}$$

ג. חומר עזר מותר בשימוש:

- (1) שני ספרי הלימוד שנעשה בהם שימוש בכיתה (בנושאים לאומיות; בונים מדינה במזרח התיכון).
- (2) המחברות האישיות של הנבחנים.
- (3) כל החומרים שנעשה בהם שימוש בתהליך הלמידה.

ד. המלצה לחלוקת זמן:

כ-45 דקות לכל שאלה.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתובת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

שימו לב: יש לענות על שאלה אחת מן הפרק הראשון או מן הפרק השני (שאלות 1-4), על שאלה אחת מן הפרק השלישי (שאלות 5-8), ועל שאלה אחת נוספת לבחירתכם. לכל שאלה – $33\frac{1}{3}$ נקודות.

פרק ראשון: הציונות – ראשית הדרך

1. "השומר"

א. לפניכם קטע ממאמר שכתב ישראל שוחט, ממקימי ארגון "השומר" וממנהיגיו.

קראו את הקטע וענו על השאלה שאחרי.

תשומת לב מיוחדת ייחס "השומר" ליחסי שלום עם הסביבה הערבית. [...] "השומר" ניסה ליצור אופי חדש לקשרים עם הסביבה הערבית. ידענו שהערבים יהיו שכנינו ונצטרך למצוא דרך לחיות ביחד ובמידת־מה להתאים את חיינו אליהם. חברי "השומר" למדו את השפה הערבית שעזרה להם להגיע לידי הבנה עם השכנים הערבים ורצו ללמוד אצל הערבים את שניתן ללמוד מהם [...]. בכל מקום מרכזי של שמירה הקים "השומר" חדר הכנסת אורחים וכל ערבי עובר אורח, רגלי או רוכב, עשיר או עני, פועל או פֶּלֶאח* – נתקבל שם בסבר פנים יפות כמקובל ביישוב הערבי.

בעבודתו של "השומר" בהגנה על רכוש היישוב, חייו וכבודו היו כרוכות סכנות חמורות של הסתבכות בנקמת דם ובסכסוכים ממושכים ורבי היקף. [...] בפני "השומר" עמדה בעיית נקמת הדם בכל חומרתה לאחר רצח אחד השומרים. [...] כל החברים הסכימו שחלילה לנו לנהוג כמו הערבים ולהרוג כל מי שבא ממשפחת הרוצח או מעדתו. עלינו להעניש את הרוצח בלבד.

(מעובד על פי י' שוחט, 'שליחות ודרך', בתוך: י' בן־צבי ואחרים (עורכים), **ספר השומר: דברי חברים**, דביר, 1956, עמ' 26)

* חקלאי

- הסבירו כיצד אחת מן המאפיינים של ארגון "השומר" בא לידי ביטוי בקטע.
- יש הטוענים כי ביחס של ארגון "השומר" כלפי האוכלוסייה הערבית אפשר להבחין בשתי גישות מנוגדות. הסבירו כיצד אפשר לבסס טענה זו באמצעות הקטע ובאמצעות עובדה היסטורית אחת שאינה כתובה בקטע.

(17 נקודות)

(שימו לב: סעיף ב של השאלה בעמוד הבא.)

ב. לפניכם קטע ממכתב שכתב שמואל טולקובסקי, אחד מאיכרי המושבה רחובות, ליועד המושבה בשנת 1913. קראו את הקטע וענו על השאלה שאחרי.

אדונים נכבדים מאוד: חובתי, כאדם וכאיש המושבה רחובות, למחות בכל התוקף על תופעות מסוימות השוררות בזמן האחרון במושבה שלנו, שלא רק מסכנות את היוקרה שלנו, אלא מעל הכול הן מהוות פשעים חמורים נגד האנושות. ברצוני להפנות את תשומת הלב לאלימות הבלתי נסלחת של שומרים מסוימים של "השומר" שמשתמשים בשוט כלפי פועלים בנסיבות הקלות ביותר, ולעיתים ללא סיבה כלשהי [...]. דווקא אנחנו היהודים, שסבלנו מרדיפות והתעללויות במשך אלפי שנים, [...] חייבים במידה של אנושיות כדי שלא להכות בשוט בני אדם בלתי חמושים וחפים מפשע, מתוך דחף סתמי. פועל ערבי נשאר חייב כמה בישליק* לשומר לאזאר פינקלשטיין. היות שלא רצה או לא היה יכול לשלם לו, התנפל עליו פינקלשטיין לפני שבועיים עם השוט והכה אותו באכזריות המתאימה לחיית טרף ולא לבן אנוש. [...] בלילה החולף נעצר המנוע של המשאבה שלי והפועל הערבי שלי, אדם שקט והגון, הלך למושבה כדי להזעיק את קפלן המכונאי שלי. השומר התורן הבחין בערבי [...] והתחיל להלקות אותו בשוט ללא רחמים. [...] האם תרשו שאותם האנשים יחללו את הרחובות שלנו במחזות של אכזריות מחפירה, לא כמשרתי המושבה אלא כרודנים, בניגוד גמור לחוקי האנושות.

(מעובד על פי ש' טולקובסקי אל ועד המושבה רחובות, 25 ביוני 1913, ארכיון רחובות, בתוך ג' אלרואי, 'משרתי המושבה או רודנים גסי רוח?', **קתדרה**, 133, עמ' 88)

* מטבע טורקי

- בקטע שקראתם יש גם עובדות היסטוריות וגם דעות של המחבר. צטטו מתוך הקטע עובדה היסטורית אחת וביטוי אחד של דעה של המחבר.
- יש הטוענים שזהות הכותב של הקטע **שבסעיף א** ומועד הפרסום של הקטע השפיעו על דבריו. הסבירו כיצד אפשר לבסס את הטענה הזאת באמצעות הקטע **שבסעיף ב**.

($16\frac{1}{3}$ נקודות)

2. הפעילות הציונית והצהרת בלפור

א. לפניכם קטע ממאמר שכתב דוד בן גוריון בעקבות הצהרת בלפור.

קראו את הקטע וענו על השאלה שאחרי.

אחרי 35 שנה של מפעל חלוצי בארץ, שהוכיח את כישרון העם העברי לקומם את הריסות ארצו; אחרי 20 שנה של הסברה לאומית מדינית אשר גילתה לעולם את שאיפת העם היהודי למולדתו, הכריזה האדירה שבמדינות העולם שהיא מכירה רשמית בקיום האומה העברית ומתחייבת לסייע להקמת ביתה הלאומי בארץ־ישראל.

אנגליה לא החזירה לנו את הארץ. דווקא עכשיו, ברגע של שמחת הניצחון הגדולה, יש להדגיש דבר זה בתוקף מיוחד: אין בכוחה של אנגליה להחזיר לנו את הארץ, ולא מפני שהארץ אינה ברשותה, או עדיין אינה ברשותה. גם לאחר שכל הארץ, מבאר שבע ועד דן, תיכבש בידי אנגליה – לא תשוב להיות שלנו רק משום שאנגליה הסכימה לכך, ולו גם באישור כל שאר המדינות. אין ארץ נקנית לעם אלא בייסורי עבודה ויצירה, מאמצי בניין והתיישבות. אנגליה הגדילה לעשות: היא הכירה בקיומנו כאומה ואישרה את זכותנו לארץ. העם העברי בעצמו חייב להפוך זכות זו לעובדה חיה וקיימת, חייב בגופו ובנפשו, באונו ובהונו* להקים את ביתו הלאומי ולבצע את גאולתו הלאומית עד תומה.

(מעובד על פי ד' בן גוריון, 'עם הצהרת אנגליה', ניו יורק, 14 בנובמבר 1917, ממעמד לעם, תשט"ו, עמ' 38–39)

* בכוחו ובכספו

- לפי הקטע, הציגו את הטענה של בן גוריון בעניין הצהרת בלפור.
- לדברי בן גוריון, "אין ארץ נקנית לעם אלא בייסורי עבודה ויצירה, מאמצי בניין והתיישבות [...] העם העברי בעצמו חייב [...] בגופו ובנפשו, באונו ובהונו להקים את ביתו הלאומי ולבצע את גאולתו הלאומית עד תומה".
- הסבירו כיצד מימשה התנועה הציונית את התפיסה הזאת. בססו את תשובתכם על שתי עובדות היסטוריות. (17 נקודות)

- ב. – בתצלום שבנספח א מוצגת מצבת קבר. עיינו בתצלום וכתבו אם לדעתכם הכיתוב שעל המצבה מחזק את דברי בן גוריון בקטע שבסעיף א או סותר אותם. בססו את תשובתכם על הקטע ועל התצלום.
- לפי בן גוריון, הצהרת בלפור ניתנה "אחרי 20 שנה של הסברה לאומית מדינית אשר גילתה לעולם את שאיפת העם היהודי למולדתו". הסבירו כיצד אפשר לבסס דברים אלה באמצעות שתי עובדות היסטוריות.

($16\frac{1}{3}$ נקודות)

פרק שני: המאבק על הקמת מדינת ישראל

3. המאבק הצבאי בבריטים

א. לפניכם קטע מנאום שנשא גולדה מאיר, מראשי הסוכנות היהודית והיישוב היהודי בארץ-ישראל, בספטמבר 1946. קראו את הקטע וענו על השאלה שאחריו.

בחרנו בדרך המאבק המזוין [אף על פי ש]ידענו כי לא הכוח הפיזי המלחמתי ינצח. עד כדי כך כוחנו לא מספיק. אבל אמרנו שגילוי הכוח הזה יכול להפוך גם אותנו לגורם שיצטרכו להתחשב בו. הדרך הזו השיגה את מטרתה... עכשיו צריך הפוגה [אבל] לא להפסיק לחלוטין את המאבק... קיבלנו מכות ושילמנו מחיר יקר, וזאת צריכה להיות ההכרה הברורה: אם נמשיך בדרך זו נקבל מכות ונשלם מחיר, אין דרך אחרת (כלומר: יהיה צורך לפעול בדרך המאבק המזוין - אבל בצורה מבוקרת, תוך שיקול קפדני). ההנהגה המדינית היא שחייבת להחליט מתי להפעיל כוח, לא הגורם הצבאי...

(מעובד על פי מ' מדזיני, **גולדה: ביוגרפיה פוליטית**, ידיעות אחרונות וספרי חמד, 2008, עמ' 146)

- לפי הקטע, הסבירו מה הייתה החשיבות של המאבק הצבאי בבריטים.
- הסבירו כיצד תוכן הנאום מבטא את המועד שבו הוא נישא. בססו את תשובתכם על הקטע ועל עובדה היסטורית אחת שאינה מוזכרת בקטע.

(17 נקודות)

ב. הקטע שלהלן פורסם בספטמבר 1945 בעיתון "חרות", ביטאונם של אנשי האצ"ל. קראו את הקטע וענו על השאלה שאחריו.

השנה הקרובה יכולה ומוכרחה להיות לשנת ההכרעה ההיסטורית: למלחמת גאולה ולא לחרפת הכניעה; למאמץ מהפכני ולא לקללת השגרה, לאהבת אחים ולא לאגואיזם טמא, לפריצת השערים ולא לנעילתם, לשיבת ציון ולא לגסיסה בגולה, להתקוממות ולא להתנוונות, לחופש ולא לעבדות. ואל תגידו, אחים, מה כוחנו ומה יכולתנו מול כוחות הרשע הכבירים שקשרו קשר לגזול מאיתנו את הארץ ואת זכות החיים? זכרו את אשר למדנו מקורותינו, מתולדות עמים אחרים ואף משנות האימים האחרונות: דל הוא כל כוח גדול, אם מטרתו עושק ושעבוד, גדול הוא כל כוח קטן אם מטרתו צדק וחופש. והרי מיום דרוך האדם עלי אדמות, עוד לא היה עניין כה צודק כעניינו שלמענו נצא למלחמה ועליו ניתן את נפשו.

(מעובד על פי **חרות**, נ', ספטמבר 1945, עמ' 1)

- נסחו שאלת הרחבה אחת העוסקת במאבק נגד הבריטים בשנים 1945–1947 שלדעתכם חשוב לשאול בעקבות קריאת הקטע. אין לכתוב שאלה שכבר כתובה בשאלון זה או בספר הלימוד.
- הסבירו את החשיבות של השאלה שניסחתם ללימוד נושא המאבק נגד הבריטים. בססו את ההסבר על המציאות ההיסטורית בתקופה שבה הקטע עוסק.

($16\frac{1}{3}$ נקודות)

4. פירוק המחזרות והקמת צה"ל

א. לפניכם שני קטעים. קראו אותם וענו על השאלה שאחריהם.

קטע א – שיר שכתב נתן אלתרמן בעקבות פרשת אלטלנה:

[...]

מול עמוד העֶשׂן מן הַיָּם
מול סְפִינַת הַתַּחֲמָשֶׁת בְּאֵשׁ עַל הַמַּיִם,

[...]

יַעֲמֵד נָא הָעֵם לֹלֵא נִיעַ עֶפְעָף
וַיֵּדַע לְמַרְאֵה הַשְׂרָפָה הָעוֹמָמֶת*

כִּי הִנָּשֵׁק הִזָּה

לֹא לַהֲבֵל נִשְׂרָף...

הוא מֵלֵא שְׂרוּתוֹ לְאִמָּה הַלּוֹחֶמֶת!

הוא שִׁרְתָּ! שְׂרָפְתוֹ פְּרוּשָׁה נֶצַחֵן

לִיצְרָה שֶׁל אִמָּה

עַל יִצְרוֹ שֶׁל עֵדֶר!

הוא שִׁרְתָּ! שְׂרָפְתוֹ פְּרוּשָׁה הַנֶּכֶן

הוא קִיּוֹם הַמְּרוּת**

וּשְׁמִירַת הַסֵּדֶר!

בְּקִצּוֹר, פְּרוּשָׁה הוּא דְּבָרִים פְּעוּטִים

שֶׁתְּלוּי בָּם עֵתִיד מְדִינַת הַיְּהוּדִים.

(על פי: נ' אלתרמן, 'אהבת ישראל ושִׁרְפַת הַנֶּשֶׁק'. פורסם בפעם הראשונה בדבר, 25 ביוני 1948, עמ' 2)

* הדועכת

** סמכות

(שימו לב: המשך הסעיף בעמוד הבא.)

קטע ב – מתוך איגרת שכתב דוד בן גוריון לאחד מחברי ארגון הפלמ"ח לאחר פירוקו:

עם הגיוס הצבאי [...] נשתנה המצב תכלית שינוי, ולאחר שהוקמה באמצע מאי מדינה יהודית והוכרז על צבא הגנה לישראל - נערכו מחדש כל סדרי התגוננותנו ויסודותיה, הצבא נעשה כפוף לרשות אחת: לממשלת ישראל, וארגונו של הצבא הותאם לצורכי המלחמה, ולא למסורת של העבר.

[...]

המטה הארצי של פלמ"ח אינו יכול עוד לתת הוראות אופרטיביות, פקודות מבצע צבאיות, לחטיבות פלמ"ח. צבאנו מאורגן עכשיו ב"חזיתות", לכל חזית יש מטה חזית ומטה זה נותן את ההוראות לכל החטיבות הנמצאות ברשותו, לפי התוכנית העליונה שמחליט עליה המטה הכללי של צבא ההגנה לישראל. וכשיש מטה כללי [...] אין צורך ואין אפשרות שמטה אחר, כגון מטה פלמ"ח, ייתן אף הוא הוראות בשעת מלחמה.

[...]

כל דבר שיש בו משום קביעת אופי מפלגתי ליחידה צבאית הוא פסול ומסוכן, כל דבר המוליך להתבדלות ולהתפרדות הוא מזיק. [...] בתוך צבא אחד לא תיתכן כל סמכות נפרדת. כל חייל כפוף למדינה ורק למדינה. החוק הכללי של הצבא חל על כל היחידות, ואין להכניס לתוך הצבא את ההתפצלות הפוליטית והאידיאולוגית הקיימת מחוץ לצבא.

בתוך הצבא התפצלות כזו היא הרת אסון. כמה חברים בתוך פלמ"ח ומחוצה לו חיים עדיין במושגים של לפני המדינה והצבא ואינם מבינים שמה שהיה אולי מוצדק וגם מועיל לפני שבע שנים ולפני שנתיים, אינו מוצדק ואינו מועיל עכשיו.

(מעובד על פי ד' בן גוריון, **איגרת לחבר בפלמ"ח**, משרד הביטחון, [1949], עמ' 7-9, 12-13)

– הסבירו את הגישה המשותפת לכותבים של שני הקטעים בעניין פירוק המחותרות. בססו את תשובתכם

על שני הקטעים.

– לפי דעתכם, האם גישה זו סייעה לצד היהודי במלחמת העצמאות או פגעה בו? נמקו את תשובתכם

ובססו אותה על עובדה היסטורית אחת שאינה מוזכרת בקטעים.

(17 נקודות)

(שימו לב: סעיף ב של השאלה בעמוד הבא.)

ב. לפניכם מודעה המכריזה על גיוס לחיל הנשים. עיינו בה וענו על השאלה שאחריה.

הסוכנות היהודית לארץ-ישראל
הוועד הלאומי לכנסת ישראל
מרכז המפקד לשרות העם

פקודת גיוס כללית

נ.ח.י.-נשים

לאור המצב מכריזים בזה על גיוס ל"חן" (חיל נשים) שלפיו נקראות

להתייצב מיד אל השרות המלא:

- א. הקצינות – המשוחררות שמכל הצבאות, ללא הגבלת גיל;
- ב. מפקדות ההגנה – שמכל הדרגות ואף אלה שאינן מוסמכות, ללא הגבלת גיל;
- ג. הסמלות – המשוחררות שמכל הצבאות, מבנות 18–35 (שנים 1912–1929);
- ד. מפקדות-כתה בהגנה – אף אלה שאינן מוסמכות – מבנות 18–35 (שנים 1912–1929);
- ה. הנשים הרווקות והנשואות – ללא ילדים – מבנות 18–25 (שנים 1922–1929).

על כל המנויות לעיל – בין שהתפקדו כבר לשרות העם ובידיהן כרטיסי-התיצבות ובין שלא התייצבו עוד כלל.

חלה עתה חובת השרות המלא

מרכז המפקד לשרות-העם
תל-אביב: ט"ז באייר תש"ח, 25.5.1948.

(דבר, 25 במאי 1948, עמ' 4)

- הסבירו את הקשר בין התוכן של מודעה זו לבין המועד שבו היא פורסמה. בססו את תשובתכם על עובדה היסטורית אחת שאינה כתובה במודעה.
- מספר הלימוד בנושא "בונים מדינה במזרח התיכון" שממנו למדתם, בחרו מקור (מילולי או חזותי) שבו בא לידי ביטוי מאפיין אחד של התקופה במלחמת העצמאות שבה פורסמה המודעה. ציינו מראה מקום מדויק למקור שבחרתם (שם הספר, שם המחבר ומספר העמוד).
- הסבירו כיצד מאפיין זה בא לידי ביטוי במקור שבחרתם.

(16 $\frac{1}{3}$ נקודות)

פרק שלישי: סוגיות בתולדות מדינת ישראל

שימו לב: ענו על שאלה אחת לפחות מן השאלות 5–8.

מוותר לענות רק על אחת מן השאלות 7–8 (מלחמת ששת הימים או מלחמת יום הכיפורים).

5. נושא שלא נלמד – העלייה מברית המועצות בשנות התשעים

הקטע שלפניכם עוסק במאפייני קליטת העלייה הגדולה מברית המועצות לשעבר בשנות התשעים של המאה ה־20. קראו אותו וענו על השאלות שאחריו.

אחת המשמעותיות של המושג "רב־תרבותיות" היא ההכרה והתמיכה בקיומן של תרבויות שונות בחברה אחת. המונח "תרבות" מציין מכלול של ערכים, מנהגים ויצירות חומריות ותרבותיות הנוצרים על ידי קבוצת בני אדם, נחשבים לבעלי ערך ומועברים מדור לדור. [...] מעמדה של הרב־תרבותיות בחברה הישראלית בא לידי ביטוי בריבוי תרבויות ובריבוי תרבויות משנה.

[...]

רוב העולים מברית המועצות לשעבר באו עם שפה ותרבות רוסיות לא יהודיות [...] הנטייה החזקה [של העולים] לשמר את הרוסיות בולטת בייחוד בקרב עולים שאינם יהודים לפי ההלכה (שהם כרבע מכלל העולים) ובקרב קבוצה גדולה המזוהה עם התרבות הרוסית. [...] העולים הצליחו ליצור לעצמם מוסדות נפרדים לשימור השפה והתרבות הרוסיות, כגון מסגרות לימוד, מפלגות, עיתונים, תחנות רדיו וטלוויזיה, תיאטרון, חוגי העשרה וחנויות לממכר מזון וספרים. כמו כן הם מנהלים קשרים הדוקים עם מדינות מוצאם באמצעות צפייה בערוצי טלוויזיה רוסית, מגעים עם בני משפחה, תקשורת בטלפון ובאינטרנט, קשרי מסחר וביקורים. ההשפעה המצטברת של הגורמים האלה מתבטאת בהאטה בתהליך הישראליות* שלהם.

(מעובד על פי ס' סמוחה, 'רב־תרבותיות בחברה הישראלית', בתוך: י' יובל ואחרים, זמן יהודי חדש: תרבות יהודית בעידן חילוני –

מבט אנציקלופדי, ד, כתר ולמדא, 2007, עמ' 221, 226)

* הפיכה לישראלים באמצעות אימוץ התרבות הישראלית הוותיקה

א. לפי הקטע, במה התאפיינה הקליטה של עולים מברית המועצות בשנות התשעים של המאה ה־20?

– לפי דעתכם, מה הייתה החשיבות של קליטת העלייה מהקמת המדינה ואילך, לביסוסה של מדינת ישראל

ולעיצוב החברה בה? בססו את תשובתכם על שתי עובדות היסטוריות שאינן כתובות בקטע.

(17 נקודות)

ב. מה אפשר ללמוד על ההשתלבות של העולים בחברה הישראלית, מהשוואה בין קליטת העלייה מברית המועצות על

פי הקטע ובין קליטת העלייה הגדולה לאחר הקמת המדינה? בססו את תשובתכם על שני תבחינים (קריטריונים).

($16\frac{1}{3}$ נקודות)

6. העלייה מארצות האסלאם וקליטתה בארץ

א. לפניכם קטע מתמלול של ריאיון שנערך בשנת 1999 עם מכלוף תורג'מן שעלה לארץ ממרוקו בשנת 1954.

קראו את הקטע וענו על השאלה שאחרי.

בילדות שמענו כל הזמן על ארץ־ישראל וכל אחד רצה להגיע אליה, וזה מה שדחף, אז יצאנו לדרך [...] אנחנו קבענו מטרה אחת ו[החלטנו ש] בכל מחיר צריכים להגיע למטרה, כי בין 1948 ל־1954 חיינו חיים די טובים אבל השיגעון עוד היה בראש, שצריך לצאת ולהגיע לארץ, והיה דחף פנימי מילדות, מבית הכנסת, גם ראינו תמונות – ארץ חדשה ארץ אבות. [...] היו שיעורים [שבהם] דיברו על עבודה קשה, על אבנים, על בנייה, הכשרת קרקע, על חקלאות [...]. הזכרתי לך בית כנסת, למשל כשהיינו מוציאים ספר תורה היינו שרים את "התקווה". ידענו! למדנו את זה ו[ידענו] שירים עבריים עוד מאבותינו, שירים מאבוחצירא*, "אדמת קודש טבריה", צפת, ירושלים, הערים הקדושות, שירים כאלה בעברית קושרים את הבן אדם, תרצה או לא תרצה, [...] לשנה הבאה בירושלים, וככה זה, זה קשר, גדלנו על זה, זה לא בא סתם ככה.

(מעובד על פי ע' קמון, **חבלי בראשית: התיישבות מושבית של יוצאי ארצות האסלאם בשנות החמישים של המאה העשרים**,

יד טבנקין, 2011, עמ' 83–84)

* רב ומשורר שחי במרוקו במאה ה־19

- על פי הקטע, הציגו את היחס של המרואייין לארץ־ישראל ולעלייה אליה. בססו את תשובתכם על הקטע.
- הסבירו כיצד מאפיין אחד של המקור מהווה יתרון ללימוד נושא הגורמים לעליית יהודי ארצות האסלאם, וכיצד מאפיין אחר של המקור עלול להיות חיסרון ללימוד נושא זה. בססו את תשובתכם על הקטע ועל עובדה היסטורית אחת שאינה מוזכרת בו.

(17 נקודות)

(שימו לב: סעיף ב של השאלה בעמוד הבא.)

ב. הקטע שלפניכם עוסק בעולים מארצות האסלאם. קראו אותו וענו על השאלה שאחריו.

מערכת הערכים והנורמות שעיצבו את דמותה של החברה היהודית בארץ־ישראל, ובאו לידי ביטוי במלואם בהתיישבות העובדת, כללו ראייה חיובית של החידוש, שלילת הגולה, חילון, מעבר לעבודה יצרנית ובעיקר לחקלאות, סוציאליזם, קולקטיביות, צבאיות ועוד. בעוד שעולים מאירופה היו שותפים לחלק מערכים אלו, מרבית עולי ארצות האסלאם לא היו שותפים אף לא לאחד מהם. הם לא ראו בעלייתם לישראל מרד בגלות אלא להפך, הם שאפו לחיות בארץ את חייהם היהודיים כפי שלימדו אותם מורשותיהם, והיה להם יחס של כבוד ואף של קדושה למורשת. הציונות מבחינתם הייתה שחרור משלטון זר וחזרה לארץ הקודש ולא מהפכה חברתית כוללת. המסגרת החברתית שבה חיו בגלות נראתה להם רצויה, והם לא שאפו לשינוי המבנה החברתי והיחסים המשפחתיים. רובם היו מסורתיים ולא התפתחה בקרבם חילוניות אידאולוגית. המודרניות, שהגיעה אליהם בתיווך הקולוניאליזם, לא הדגישה את הסוציאליזם או קולקטיביות; האינדיווידואל שהצליח היה דגם החיקוי. [...] מלאכות כפיים ובמיוחד החקלאות נתפסו כמלאכות בזויות שרק ערבים או יהודים ממעמד נמוך עוסקים בהן. שלא כחברי תנועות הפועלים, יהודי ארצות האסלאם לא ראו כל פסול בעירוניות היהודית ובהתמקדות בעיקר במסחר. תפיסת העולם של הציונות הסוציאליסטית, שקראה ליהודים להיות פועלים פשוטים ובעיקר חקלאים, לא הייתה נחלתם של יהודי ארצות האסלאם.

(מעובד על פי א' פיקאר, 'הישראליות של העולים מארצות האסלאם: מוסדות החינוך במושבים בשנות החמישים', קתדרה, 173, עמ' 112–113)

- הסבירו כיצד הקטע מחזק את הדברים שקראתם בקטע שבסעיף א.
- בפרק בתוכנית הלימודים שעוסק בקליטת העלייה הגדולה, אין הבחנה בין קשיי הקליטה של העולים מארצות האסלאם ובין קשיי הקליטה של העולים מאירופה. לפי דעתכם, האם יש להבחין בין קשיי הקליטה של העולים מן האזורים השונים? בססו את תשובתכם על הקטע ועל עובדה היסטורית אחת שאינה מוזכרת בו.

(16 $\frac{1}{3}$ נקודות)

שימו לב: מותר לענות רק על אחת מן השאלות 7-8.
 אם למדתם את נושא **מלחמת ששת הימים**, ענו על שאלה 7.
 אם למדתם את נושא **מלחמת יום הכיפורים**, ענו על שאלה 8.

7. מלחמת ששת הימים

א. לפניכם קטע מדברים שאמר יריב בן אהרון, יליד הארץ שהיה מפקד פלוגת שריון במלחמת ששת הימים. בדבריו הוא מתייחס לתקופה שקדמה לפרוץ המלחמה.
 קראו את הקטע וענו על השאלה שאחריו.

אנשים האמינו שתהיה השמדה אם לא נצליח במלחמה [...] אם לא ננצח. חששו. השואה העניקה או הורישה את המושג הזה. זהו מושג מוחשי לגבי כל אדם שגדל בארץ, אפילו אם הוא לא עבר את השואה, אלא רק שמע וקרא [...]
 אני זוכר שכמה ימים לפני המלחמה כינסתי את הפלוגה שלי [...] וכשיברתי נזקקתי להקבלה ההיסטורית הזאת בין מה שעומד על הפרק ובין מה שהיה בעבר [...]
 כל אחד חשב על זה. אני חשבתי בפירוש במושגים של השמדה.

(א' שפירא [עורך], **שיח לוחמים**, הוצאת חברים צעירים מהתנועה הקיבוצית, 1970, עמ' 161)

– הסבירו כיצד האווירה ששררה בישראל בתקופה שקדמה לפרוץ המלחמה באה לביטוי בקטע זה, וכיצד עובדה היסטורית אחת שאינה מוזכרת בקטע מבטאת את האווירה הזאת.

– הסבירו כיצד זהות הדובר תורמת להבנת האווירה ששררה בישראל לפני פרוץ המלחמה.
 (17 נקודות)

ב. – בנספח ב מוצג תצלום של גלויות ברכה לשנה החדשה שהודפסו לאחר מלחמת ששת הימים.
 עיינו בתצלום והסבירו כיצד שלוש הגלויות מבטאות השפעה אחת של המלחמה על החברה בישראל.

– הסבירו כיצד הקטע שבסעיף א מסייע להבין את הרקע של ההשפעה הזאת.
 ($16\frac{1}{3}$ נקודות)

8. מלחמת יום הכיפורים

א. לפניכם קטע מדברי תת־אלוף במילואים יואל בן פורת, מפקד יחידת איסוף מודיעין בצה"ל בתקופה שקדמה למלחמה ובמהלכה. בדבריו הוא מתייחס לתקופה שקדמה לפרוץ המלחמה.

קראו את הקטע וענו על השאלה שאחריו.

ראש אמ"ן (אגף המודיעין) התנסח כמו האלוף המצוי בצה"ל ביחס של זלזול בערבים וביוהרה ושחצנות. יש משפט שאני זוכר שהוא אומר "כל עוד ישלוט אצלם ההיגיון במגבלות הערביות". זה משפט שכוון לסאדאת (נשיא מצרים) ואסד (נשיא סוריה) [...] בארבעה באוקטובר אחר הצהריים התחילו הסובייטים (הרוסים) לפנות את המשפחות של המומחים שלהם בסוריה באופן מזורז ומאולתר בבלגן גדול. למוחרת אני עצמי העברתי ידיעה ממקור חשוב ביותר [שאומר] שמצרים וסוריה יוצאות למלחמה נגד ישראל, והוא מסביר את הפינוי של המשפחות בכך שהולכים לתקוף. זה היה בחמישה באוקטובר, שעה 17:00, והמידע הזה לא הועבר לא לרמטכ"ל, לא לאף אחד.

(מעובד על פי תמלול של סדרת הטלוויזיה "תקומה", פרק 10: "רעידת אדמה",

תסריט ובימוי: אידו סלע, בהפקת הטלוויזיה הישראלית, 1998)

- הסבירו כיצד האווירה ששררה בישראל בתקופה שקדמה לפרוץ המלחמה באה לידי ביטוי בקטע זה, וכיצד עובדה היסטורית אחת שאינה מוזכרת בקטע מבטאת את האווירה הזאת.
 - הסבירו כיצד זהות הדובר תורמת להבנת ההפתעה של ישראל בפרוץ המלחמה.
- (17 נקודות)

(שימו לב: סעיף ב של השאלה בעמוד הבא.)

ב. הקריקטורה שלפניכם צוירה לאחר מלחמת יום הכיפורים, והיא מבטאת את המחאה שהתעוררה בישראל בעקבות המלחמה. עיינו בה וענו על השאלה שאחריה.

(צ' צמרת וח' יבלונקה [עורכים], העשור השלישי: תשכ"ח-תשל"ח, יד יצחק בן-צבי, 2008, עמ' 151)

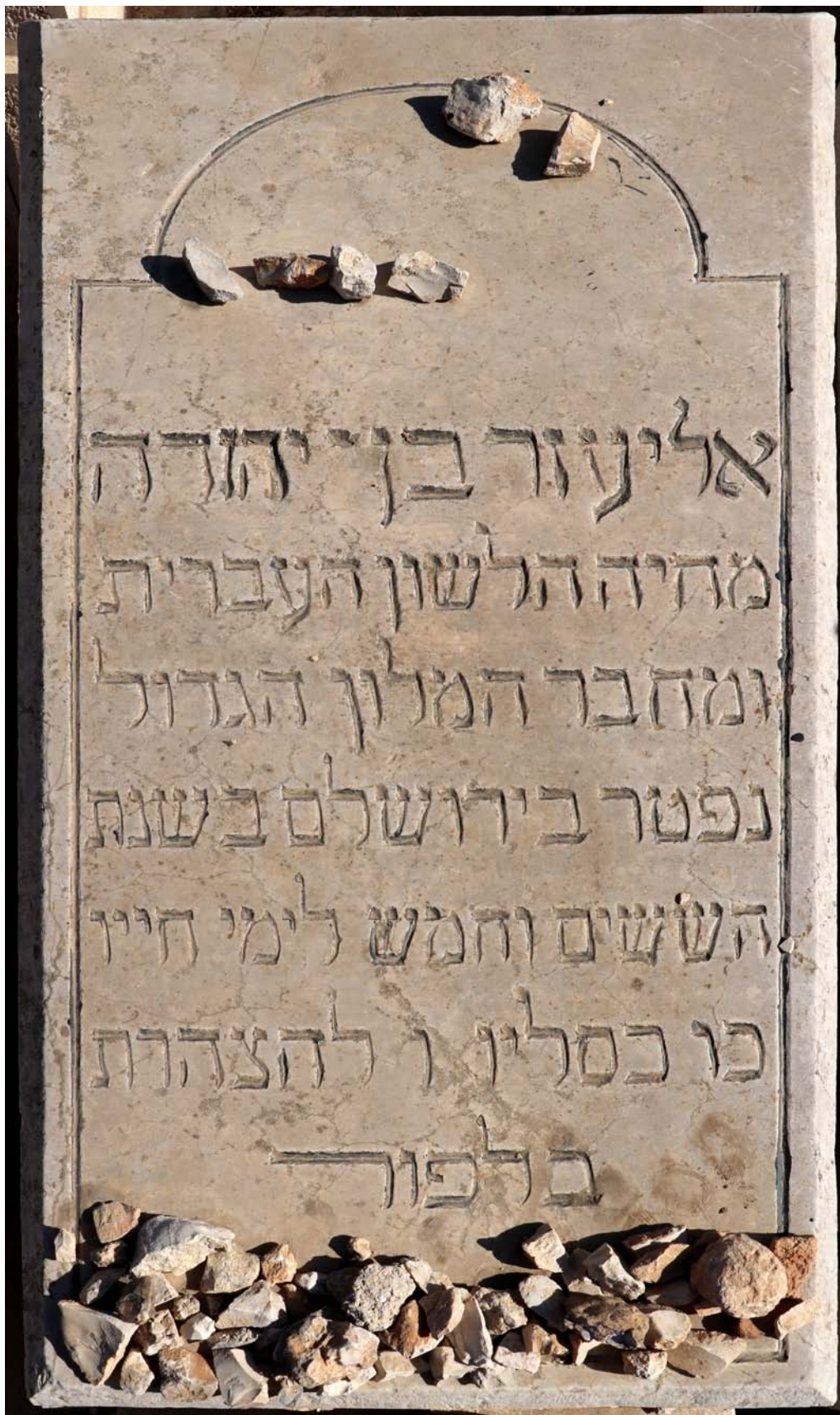
- הסבירו כיצד הקריקטורה מבטאת את המחאה שהתעוררה בישראל לאחר מלחמת יום הכיפורים.
 - הסבירו כיצד הקטע שבסעיף א מסייע להבנת המחאה הזאת.
- (16 $\frac{1}{3}$ נקודות)

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך

נספח א

לשאלה 2

נספח ב
לשאלה 7

(מותוך הערך 'ישראל במלחמות ששת הימים' ב'ויקיפדיה', עיצוב: מ. ארזי, צילום: יאיר סלמור)